

je třeba ocenit především jeho apel na větší množství kvalitativních studií a kvalitativně obsahových (až snad diskurzivních) studií voleb a motivací jednotlivých aktérů, které, jak autor správně poznamenává, dosud výrazně absentují.

V součtu se tedy Schedlerovi podle mého názoru podařilo vytvořit zásadní publikaci o hybridních režimech, kterou se nebojím srovnat s klíčovou knihou celé disciplíny, tedy publikací *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War* Levitskeho a Wayne (2010). Oproti jejich práci nepřináší Schedler ucelenou a jednoduchou teorii, jež by mohla být hojně citována, ale možná ještě důležitější (avšak nevím, zda plně zamýšlenou) kritickou reflexi celé problematiky, která může v budoucnu motivovat k proměně výzkumné agendy a výrazně posunout naše poznání v oblasti soudobých forem nedemokratických režimů.

### Další použité zdroje

BUNCE, Valerie J. a WOLCHICK, Sharon L. (2011): *Defeating Authoritarian Leaders in Post-Communist Countries*. New York: Cambridge University Press.

HOWARD, Marc M. a ROESSLER, Phillip G. (2006): Liberalizing Electoral Outcomes in Competitive Authoritarian Regimes. *American Journal of Political Science*, roč. 50, č. 2, s. 362–378.

HUNTINGTON, Samuel P. (1991): *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman: University of Oklahoma Press.

LEVITSKY, Steven a WAY, Lucan A. (2010): *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press.

LINDBERG, Staffan I. (ed.) (2009): *Democratization by Elections. A New Mode of Transition*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Jaroslav Bílek\*

## MÜLLER, Karel B. (2016): *Češi, občanská společnost a evropské výzvy: mezi nacionalismem a liberalismem aneb od etnické exkluze k aktivní hranici*. Praha: Triton.

### Shrnutí českého výzkumu občanské společnosti

Občanská společnost je pojem, který je ve veřejném diskursu užíván velmi často, a to obvykle bez jeho hlubšího porozumění. Je tak zcela na místě, že se v posledních letech této problematice čím dál tím více věnuje i tuzemská odborná literatura. Nová kniha Karla B. Müllera má nepochybně ambice vyvolat poměrně velká očekávání ohledně toho,

jak se jeden z našich nejvýznamnějších vědeckých pracovníků této oblasti vypořádá s dosavadními výzkumy.

V poslední době se objevila řada publikací k tématu, jež k tomuto problému přistupují z více filozofujícího hlediska. Jejich autoři se snaží zamýšlet nad otázkou krize demokratického zřízení a nad východisky z této situace, což prezentuje zejména spíše esejistický, ale velmi podnětný text Bedřicha

\*Mgr. Jaroslav Bílek, Katedra politologie, Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Bilek.Jarda@seznam.cz.

Loewensteina (Loewenstein 2015) či kolektivní monografie připravená Martinem Šimsou, která nabízí širší spektrum pohledů (Šimsa ed. 2015). Jejich nesporná výhoda tkví v tom, že se snaží překračovat meze silně normativního vnímání občanské společnosti, které se u nás zformovalo v polistopadové době s všeobecně sdíleným dojmem, že občanská společnost je určitým spasitelem společnosti. Proti tomu se snažil výrazně vymezit sborník spjatý s Centrem pro ekonomiku a politiku a s postavou bývalého prezidenta Václava Klause. Uvedený sborník (Loužek ed. 2012) je však bez jakýchkoliv skrupulí možné označit za bizarní záležitost, kde se dochází k závěrnému typu, že občanská společnost je tuctový levičový pojem, případně nástroj k vysávání dotací ze státního rozpočtu.

Nicméně kritický pohled na problematiku nabídla v tuzemském prostředí i řada politologů a sociologů. Zajímavou perspektivu zejména z hlediska organizované občanské společnosti nabídl Marek Skovajsa jako editor spíše učebnicovějšího (což však není na škodu) textu (Skovajsa ed. 2010), zatímco Ondřej Císař vedle řady jiných textů nabídl pohled z hlediska aktivismu občanů (Císař 2008), který poukazuje na skutečnost, že s rozvojem občanské společnosti není realita zdaleka tak negativní, jak bývá prezentována v souvislosti s členstvím v organizované občanské společnosti. Na něj pak navazují i jeho bývalí studenti výzkumem advokačních aktivit OS (Navrátil a Pospíšil 2014). Poznání v občanské společnosti pak rozšířili i pracovníci Sociologického ústavu výzkumy v obcích (Čermák, Vobecká a kol. 2011).

Karel B. Müller však mohl velmi dobře navazovat i na své předchozí práce, ať již jde o přepracovanou podobu

jeho disertační práce věnované české občanské společnosti (Müller 2003) či práci habilitační věnovanou problému v evropské perspektivě (Müller 2008) nebo monografii Politická sociologie (Müller 2012). Materiálu tak měl autor k dispozici relativně dost, díky čemuž se nabízel výborná příležitost k určitěmu bilancování dosavadního výzkumu, jež mohlo být poměrně zajímavé a užitečné. Ovšem tahle příležitost zůstala poněkud nevyužitá.

### Nad knihou

Hned první nejistotu vyvolala obálka knihy, která je sice vyvedena na první pohled vkusně a relativně zajímavě, ale cílený motiv použití barev státní trikolory poněkud selhal s ohledem na jejich pořadí. Je to sice častá chyba, ale o to více by si měl dát pozor někdo, kdo píše o takovémto tématu. Česká trikolora má jasně dané pořadí barev, a to bílou, červenou a modrou. Na obálce je však pořadí barev od červené přes bílou až po modrou. To jsou reálné barvy trikolory moravské z přelomu 19. a 20. století. Mohla by snad tato výtka zavánět malicherností, ale reálně se jedná o detail, který vypovídá o leccčems. Na obsah to však žádný vliv samozřejmě nemá. Další pohledy sociálního vědce tak budou směřovat k místům, kde se obvykle nachází jména recenzentů knihy. A tady přichází na řadu další problém. Nám se buď nepodařilo jména nalézt, nebo tam jednoduše nejsou. Nalezneme zde věnování, dedikaci GAČRu, ale recenzenty nikoliv. Nejsou zmíněni dokonce ani v poměrně vřelém poděkování. Znamená to snad, že publikace neprošla recenzním řízením, které je elementárním požadavkem na vědecký text? Nebo snad šlo o nedbalost při redakční přípravě textu? V každém případě se však jedná o pochybení,

kteř v očích odborného čtenáře snižuje celkový dojem z předložené knihy. Další pohled pak směřoval do seznamu literatury, jenž je vcelku obsáhlý, ale nikoliv bezrozporný, k čemuž se ještě dostaneme.

Celou knihu otevírá hned po již zmíněném poděkování předmluva Miloše Havelky, která text nikterak nepozvedá a je spíše jen milým projevem sympatií autorovi a předložené publikaci. Reálně však samotná kniha začíná až s úvodem z pera samotného autora. Zde autor ve snaze o transparentnost místy zabruslí až na tenký led, když se zde postupně přiznává, kde celou knihu v zásadě „od sebe opsal“. Je to však věc, která čtenáři seznámenému s Müllerovým dílem je jasná již od samého počátku a nutno podotknout, že se v zásadě nejedná o nikterak dramatické prohřešky, protože tyto své texty povětšinou autor rozšiřuje a nějakým způsobem obohacuje. Přesto však nelze opomenout konstatování, že pokud někdo autorovu publikační činnost opravdu sleduje, tak se pro něj kniha v tuto chvíli stává v určitém ohledu bezpředmětnou, protože s většinou závěrů byl již dříve seznámen.

Součástí úvodu je pak i část o metodologii, která je velkým zklamáním, protože de facto žádnou metodologickou částí není. Autor se zde omezuje na několik lakonických konstatování o tom, že volí interdisciplinární přístup, jelikož je to běžné až samozřejmé, tudíž není možné se omezit na přístup jednoho oboru. S tím, že na výzkum občanské společnosti je vhodné nahlížet z více perspektiv, se dá bezesporu souhlasit, ale rozhodně není možné tímto způsobem utnout metodologickou část. Diskursivní analýza, zakotvená teorie či případová studie (a spousty dalších) jsou

přeci metody společné všem sociálně vědním oborům. Z toho důvodu tak není možné Müllerem zvolený postup považovat za šťastný, ani za vhodný. To samé platí i o jeho další poznámce, související s výkonem zastupitelské funkce v Černošicích. Takováto funkce by jistě mohla přinést další poznatky v případové studii o občanské společnosti ve zmíněném městě, ale jen těžko v předkládané publikaci, jež byla touto zkušeností údajně výrazně obohacena.

Již první kapitola však donutí nejednoho čtenáře, aby se pozastavil nad tím, co se mu právě odehrává před očima, a je pravděpodobné, že některý z čtenářů knihu v tomto případě nenávratně odloží. První kapitola nese název Kvalita demokracie v Česku aneb málo vědecký úvod do problematiky. Autor se snaží zábavnou formou poukázat na to, že lidé si neváží veřejných statků, což demonstruje na případech okrajové části Prahy. Avšak reálný informační přínos této kapitoly je asi takový, že autor musí svou malou dcerku vodit do soukromé školky, protože ve státní není dostatečná kapacita. Ovšem to nemělo být hlavním motivem. Tím je v oné části Prahy instalovaný pomník z roku 1918, který je zanedbaný a obklopený mnoha nepatřičnými doplňky, včetně odstaveného starého automobilu. Ano, je to zřejmě realita řady obcí v Česku, ale jako úvod k odborné knize se to zdá být nemístné. A to včetně silně ironizujících poznámek a přejetých filmových glos o „soudruzích z NDR“. Müller má bezesporu schopnost psát velmi poutavě a zajímavě, ostatně i občasně odlehčení textu není v odborné literatuře na škodu, jakkoliv u nás stále není obvyklé, avšak je nutné najít rozumnou hranici, která nebude stále snižovat serióznost textu v očích čtenáře. A zde autor výrazně překročil mez, která by se dala

s pobaveným úsměvem přejít. Obzvláště v případě, že se jedná o jedinou část knihy, která se reálně nikterak neopírá o předchozí publikované autorovy texty. V zásadě by se nebylo možné divit, kdyby někdo po této zkušenosti knihu odložil a dále nečetl, protože těch několik stránek předvádí spíše to, jak by se celá věc řešit neměla. Na druhou stranu by bylo nefér vůči autorovi smést s tím celou publikaci ze stolu.

Zbytek textu je na tom totiž o poznání lépe. Karel Müller má jednu nespornou výhodu, kterou je určitá vytrvalost a konzistentnost výzkumných témat, s níž souvisí i neustálá revize vlastních postojů a vědeckých názorů, jež leckdy mohly urazit výraznou cestu od původních stanovisek. Je tudíž dobré, že autor téma ve svých vlastních očích neuzavřel a neopustil, ale snaží se jej posunout dál. Například samotná teoretická část o konceptech občanské společnosti urazila opravdu velký kus cesty a je značně vyzrálejší, vyargumentovanější a podloženější než v předchozích verzích. To samé platí i o historickém přehledu občanské společnosti v českých zemích. Ovšem pomyslným vrcholem knihy jsou kapitoly 5 a 6, které otevírají otázku identity v procesu evropeizace. Snaží se ukázat, jak se s problémem evropské identity vyrovnávají národní státy a jak to vypadá v kontextu EU s občanskou společností. Reálně jsou ale celé kapitoly 2 až 6 již ozkoušené v předchozích autorových textech a jsou více či méně přepracované, což vedlo k jejich zkvalitnění. Nemá cenu je zde z tohoto důvodu rekapitulovat, ale je vcelku zajímavé, že texty dříve stojící samostatně, či v jiných textech, prošly dílčími úpravami a najednou vedle sebe tvoří relativně přirozený a organický celek. Svědčí to zejména o tom,

že pohled na problematiku je systematický, konzistentní a promyšlený. Müller ukazuje, že je velmi silný v normativních polohách. Má zvládnuté teorie, je silný v historickém pohledu a zjevně erudovaný ve filozofické perspektivě. Největším jeho handicapem je tedy fakt, že se často opírá o výsledky cizích šetření a nepodkládá vše svými výzkumy.

Problém však tkví v tom, jaké Müller používá či nepoužívá za zdroje z tuzemské literatury. Kupříkladu citace Lukáše Linka jsou v tomto ohledu svérázným fenoménem poslední doby, protože se začíná zdát, že je vhodné bezcílně a účelově vložit citaci jeho prací do jakéhokoliv textu, aby se zvýšil dojem jeho vědeckosti. A čím více Linka, tím více vědy! Bohužel je to občas celé zcela zbytečné a leckdy na úkor textů, které svou relevanci a důležitost v dané tématice mají. To se nevyhnulo ani tomuto případu. Psát o občanské společnosti v Česku ve vztahu k evropským výzvám a opomenout texty Ondřeje Císaře a Kateřiny Vráblíkové (Císař a Vráblíková 2010) je v zásadě trestuhodný nedostatek zejména pokud vezmeme v úvahu, že se nejedná o nahodilost, ale o tuzemské autory, kteří se problematice systematicky věnují a pravidelně k ní publikují. A samozřejmě musíme uvést, že podobných výtek by se dalo vznést desítky, pokud jde o zahraniční produkci, neboť tuzemské texty nejsou tak četné, aby se s nimi nedalo seznámit a vzít je v úvahu při psaní takového textu.

### Čas bilancovat?

Karel Müller svou příležitost příliš nevyužil. Potenciál, který práce skýtala, se rozmělnil v momenty velmi dobré, jež jsou střídány momenty minimálně spornými. Tak jako jeho první monografie (2003) se stala de facto kla-

sickým kusem v oboru, tak se mohlo stát i nyní. Ale rozpačitost dojmů nelze zcela zastírat. Pokud je někdo obeznámen s předchozími texty, tak reálně nezíská četbou výraznějších poznatků, které by nevyčetl dříve. S trochou nadšázky se dá říct, že předložená práce je jakýmsi výběrem předchozích prací autora. Jenže takové *Best of Karel B. Müller* nemusí zaujmout každého. Je však navýsost vhodné pro seznámení se s daným jevem, takže pokud chce někdo proniknout do problematiky občanské společnosti v českém kontextu, tak se najde jen málo lepších prací do začátku. V tom by nakonec mohla tkvět síla předložené publikace. To je ale ve výsledku velká škoda, protože kdyby býval autor důsledně prošel a zpracoval důležité tuzemské texty, včetně svých, tak mohl nabídnout výsledky o mnoho zajímavější a přínosnější. A pokud si připomeneme stále opakovanou citaci Ralfa Dahrendorfa, tak plně etablování demokracie včetně rozvoje občanské společnosti mělo trvat skoro šedesát let. Nacházíme se tak přibližně kdesi v polovině a to je situace, která si zasloužila revizi toho, jak daleký kus cesty jsme za tu dobu ušli. . .

### Další použité zdroje

ČERMÁK, Daniel, VOBECKÁ, Jana a kol. (2011): *Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib*. Praha: Sociologické nakladatelství.

CÍSAŘ, Ondřej (2008): *Politický aktivismus v České republice: sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

CÍSAŘ, Ondřej a VRÁBLÍKOVÁ, Kateřina (2010): *The Europeanization of Social Movements in the Czech Republic: The EU and Local Women's Groups*. *Communist and Post-Communist Studies*, roč. 43, č. 2, s. 209–219.

LOEWENSTEIN, Bedřich (2015): *Občanská společnost a její krize: eseje historické a filosofické*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

LOUŽEK, Marek (ed.) (2012): *Koncept občanské společnosti: nepřítel svobodného občana? Sborník textů*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku.

MÜLLER, Karel B. (2003): *Češi a občanská společnost: pojem, problémy, východiska*. Praha: Triton.

MÜLLER, Karel B. (2008): *Evropa a občanská společnost: projekt evropské identity*. Praha: Sociologické nakladatelství.

MÜLLER, Karel B. (2012): *Politická sociologie: politika a identita v proměnách modernity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

NAVRÁTIL, Jiří a POSPÍŠIL, Miroslav (2014): *Dreams of Civil Society Two Decades Later: Civic Advocacy in the Czech Republic*. Brno: Masarykova univerzita.

SKOVAJSA, Marek (ed.) (2010): *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál.

ŠIMSA, Martin (ed.) (2015): *Kritická reflexe demokracie a občanské společnosti*. Ústí n. Labem: Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně v Ústí n. Labem.

Petr Bláha\*

\*Mgr. Petr Bláha, Katedra politologie a filozofie, Filozofická fakulta, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Petr.Blahaml@ujep.cz.